

Girolamo Savonarola: Disputace o Mesiáši proti Židům

- DUCH. Vstaň a dejme se na cestu, snoubenko.
- DUŠE. Bůh ať vede naše kroky na cestu pokoje. [srov. Lk 1, 79]
- DUCH. Amen.
- DUŠE. Dneska spolu, prosím tě, hovořme o Písmech, jaks mi včera slíbil. Poslední důvod, který jsi včera předložil, totiž podnítil mé srdce k studiu Písem.
- DUCH. Pokud si dobře pamatuju, dnes máme vést disputaci proti Židům.
- DUŠE. Protože s nimi máme společný Zákon a Proroky, musíme proti nim argumentovat právě Zákonem a Proroky. Proto jsem řekla, abychom dnes hovořili o Písmech. [srov. ScG I, 2]
- DUCH. Protože by ale bylo příliš zdlouhavé a příliš namáhavé disputovat proti jednotlivým omylům Židů, je zapotřebí něco k dokazování vybrat – a z toho se pak snadno vyvodí to ostatní.
- DUŠE. Vyber, co se ti zdá lepší.
- DUCH. Poslouchej tedy, jak rychle naši víru před nimi obhájím a jejich víru vyvrátím.
- DUŠE. Poslouchám.
- DUCH. Ježíš Nazaretský je pravý jim slíbený Mesiáš; je tedy naše víra pravdivá a jejich víra nepravdivá. V 18. kapitole Deuteronomia se přece o Mesiáši říká: *Vzbudím jim proroka, jako jsi ty, ze středu jejich bratrů a vložím svoje slova v jeho ústa a sdělí jim vše, co mu poručím. Kdo by však neposlechl jeho slov, která bude mluvit ve jménu mém, toho poženu k zodpovědnosti* [Dt 18, 18–19] atd. Jestliže tedy Ježíš, jemuž oni nechtějí naslouchat, je pravý Mesiáš, je zřejmé, že jsou na omylu – a za to je Bůh potrestá, a už potrestal.
- DUŠE. Jak ale dokážeš, že Ježíš Nazaretský je pravý Mesiáš?
- DUCH. Velmi účinným zdůvodněním: Už bylo řečeno, že jim byl slíben Mesiáš a Bůh že přikázal, aby Mesiáše následovali a naslouchali mu. Bůh slibuje, že pošle lidskému pokolení člověka, a chce i přikazuje, aby tomu člověku všichni naslouchali. Předpovídá okolnosti, za jakých se to stane, aby ho lidé, až přijde, poznali: tedy čas narození, místo, způsob narození, důstojnost narozeného, jeho život, nauku a kázání, jeho moc, způsob umírání, smrt, pohřeb i to, co má přijít po jeho smrti. Když shledáváme, že se to všecko sešlo u jednoho člověka v takovém pořádku, jak to Bůh předpověděl, nezdá se ti, že je to právě on, kdo byl zaslíben?
- DUŠE. Zdá se, že ano. Kdyby Bůh dopustil, aby se tyto okolnosti sešly u jiného člověka, klamal by lidi. A to je absurdní.
- DUCH. To všecko se sešlo v člověku Ježíši Nazaretském: ten slíbený Mesiáš je tedy on.
- DUŠE. Dokaž, cos tvrdil.
- DUCH. Co se týče času narození, je to zřejmé: Ježíš se narodil za časů krále Heroda, cizince. A na ten čas Bůh slíbil Mesiáše v 49. kapitole Geneze, kde praví: *Nebude odňato žezlo od Judy, vladařská hůl od jeho kolen, dokud nepřijde ten, jenž má být poslán: na něho budou čekat národy.* [Gn 49, 10]

- DUŠE. Židé ale tomuto úryvku rozumějí jinak: někteří to vztahují na Saula a Davida, někteří na Nabuchodonosora.
- DUCH. Lze je sice v takových výkladech vyvrátit vícero způsobem, a to nejlépe slovy, která tomu proroctví předcházejí a která jsou za ním, stačí ale uvést proti nim chaldejský překlad zvaný Targúm, který má u nich tak velkou autoritu, že by se nikdo nikdy neodvážil oponovat.
- DUŠE. Co v tom překladě stojí?
- DUCH. *Toto: Nebude z domu Judova odňat ten, který má moc, ani písař ze synů jeho synů, dokud nepřijde Mesiáš, Pomazaný, jemuž náleží královská vláda, a pro něho budou shromážděny národy.*
- DUŠE. Tohle jasně mluví o Mesiáši a dokazuje to, cos tvrdil.
- DUCH. Nejenže dokazuje, ale také odpovídá na námitku Židů proti nám, že z toho textu vyplývá, že Mesiáš přišel před dobou Herodovou, protože už před ní, zvláště za babylonského zajetí, bylo odňato žezlo od Judy. Ačkoliv tehdy neměli krále, přece měli předáky a ty, kdo měli moc nad lidem, jak je zřejmé v Ezdrášovi a v knize Makabejských a v dalších historických knihách.
- DUŠE. Ale tam se říká: *Nebude odňato žezlo – nebo ten, který má moc – od Judy.* Ale za oněch časů, zvláště za časů Makabejských, vládl kmen Levi, tedy kněží. Co odpovíš na tohle?
- DUCH. Musíš vědět, že rod kněžský a rod královský, tedy Juda, byly promíseny. Vládly tedy lidu tyto dva rody smíšeně.
- DUŠE. S tím, co říkáš, souhlasím.
- DUCH. O čase Mesiášova příchodu máme závažnou zprávu také v 9. kapitole u Daniela: *Sedmdesát týdnů*, praví, *je určeno tvému národu i tvému svatému městu, aby byla skončena nepravost, aby přestal hřích, aby byla odčiněna vina, přivedena věčná spravedlnost, aby se splnilo vidění a proroctví a byl pomazán svatý svatých* [Dan 9, 24] atd. Toto proroctví nelze vykládat jinak než jako proroctví o Mesiáši, o Kristu, a staří Hebrejové ho tak vykládali.
- DUŠE. Co se ale rozumí tím „týdnem“?
- DUCH. Sedm roků. V Písmu najdeš, že slovo „týden“ neboli sedma znamená buď sedm dní (tak to je v 23. kapitole Levitiku: *Budete počítat – praví se tam – plných sedm týdnů ode dne po sobotě, kdy jste přinesli snopy k zasvěcení; napočítejte padesát dní až do dne po sedmé sobotě* [Lv 23, 15–16]), nebo sedm roků (podle 25. kapitoly Levitiku: *Počítej mi sedm ročních týdnů, sedmkrát sedm let, takže to bude doba čtyřiceti devíti let, a pak zatroubíš na polnici* [Lv 25, 8–9]). V Písmu nenajdeš, že by se jako „týden“ označoval delší časový úsek. Protože ta doba, jak je zřejmé, už uplynula – vždyť to je doba jenom čtyř set devadesáti let –, je jasné, že Židé už dále nemají Mesiáše očekávat.
- DUŠE. Tím ale nedokazuješ čas Ježíšova narození.
- DUCH. Historické spisy ukazují, že ta doba se skončila někdy za časů Herodových, kdy se Kristus narodil, kdy trpěl a vstal z mrtvých. Ale abych byl stručný, dokazování vynechám.
- DUŠE. Hebrejové ty „týdny“ považují za delší.

- DUCH. Když to dělají, není to z autority Písma, nýbrž z jejich hlavy. Vyplývalo by z toho, že délka nebo krátkost těch „týdnů“ jsou neurčité, a proroctví by nám tak neříkalo nic určitého: a to je nepravděpodobné. Židé tedy k vlastnímu odsouzení páchají na Písmu násilí a ničí ho. Kterou autoritu by lidská zloba, je-li opovážlivá, nemohla nesprávným a špatným výkladem překroutit?
- DUŠE. Ano, to je pravda. Co se týče času narození, už to stačí. Pokročme k tomu dalšímu.
- DUCH. Dále, Ježíš se narodil v Betlémě. V tom místě, podle 5. kapitoly proroctví Micheášova, se měl narodit Mesiáš: *A ty, Betléme Efratský, maličký jsi mezi nesčetnými judskými rody, z tebe mi vyjde ten, který bude vládcem v Izraeli, jeho původ je od pradávna, od věčnosti.* [Mich 5, 2]
- DUŠE. A způsob narození?
- DUCH. Písmo ukazuje, že má být podivuhodný. Izaiáš praví v 53. kapitole: *Kdo uváží jeho rod?* [Iz 53, 8] Jednak se o něm říká, že je Syn Boží, podle onoho žalmu: *Pán mi řekl: „Ty jsi můj syn, já jsem tě dnes zplodil“* [Žl 2, 7] – dnes, to znamená ve věčnosti –, a v jiném žalmu se říká: *Zplodil jsem tě z lůna před jitřenkou.* [Žl 109, 3] Jednak je o něm psáno, že bude synem panny, podle onoho místa v 7. kapitole Izaiášově: *Hle, panna počne a porodí syna a dá mu jméno Emanuel.* [Iz 7, 14] To bylo všude hlásáno a znameními i zázraky potvrzeno o Ježíši Nazaretském.
- DUŠE. Co řekneš o jeho důstojnosti?
- DUCH. Že má být Mesiáš pravý Bůh i člověk, jak to bylo hlásáno a znameními i zázraky dosvědčeno o Ježíšovi. V úryvku z Micheáše, který jsme už citovali, se říká: *jeho původ je odpradávná, od věčnosti.* [Mich 5, 2] Rovněž v 9. kapitole u Izaiáše se o Mesiáši říká: *Dítě je nám dáno, syn se nám narodil, vládu má na svém rameni a dostane jméno podivuhodný, rádce, mocný Bůh, otec budoucího věku, kníže pokoje.* [Iz 9, 5] A v 33. kapitole u Jeremiáše se říká: *Za oněch dnů dojde Juda spásy a Izrael bude bydlet v bezpečí. To je jméno, kterým ho budou nazývat: Hospodin je náš spravedlivý.* [Jer 33, 16, srov. 23, 6] Hebrejský originál tu má tetragram.
- DUŠE. A o životě?
- DUCH. Jeho život se má – když mluvíme o jeho prvním příchodu – udát v chudobě, podle úryvku z 9. kapitoly u Zachariáše: *Hle, tvůj král k tobě přijde, je spravedlivý a přináší spásu, je chudý a jede na oslici a na oslátku, osličím mláděti.* [Zach 9, 9] Ježíš pak svůj život opravdu prožil v chudobě a do Jeruzaléma vjel na oslici a oslátku.
- DUŠE. A o jeho učení?
- DUCH. O Mesiáši bylo prorokováno, že bude kázat odpuštění hříchů a otevření království nebeského. V 61. kapitole se u Izaiáše praví: *Duch Hospodinův je nade mnou, protože mě Hospodin pomazal, poslal mě zvěstovat pokorným, uzdravit ty, kdo jsou zarmouceného srdce, a oznámit zajatým propuštění, svobodu uvězněným* [Iz 61, 1] atd. Právě to dělal Ježíš a každý den to dělá jeho církve. Ani jeho učení se s proroky nijak nerozchází.
- DUŠE. Co dále říkáš o jeho moci?
- DUCH. Podle onoho výroku v 35. kapitole u Izaiáše Mesiáš učiní mnoho zázraků. Praví se tam: *Tehdy se otevrou oči slepých, odemknou se uši hluchých. Tu poskočí chromý jak jelen a*

rozváže se jazyk němého. [Iz 35, 5–6] Celý svět poznal zázraky, jež učinil Ježíš, kolik jich vykonal a jaké, tak aby nemohl pochybovat, že to byl pravý Mesiáš.

DUŠE. A co o smrti a o způsobu, jak umřel?

DUCH. Výslovně se o jeho smrti mluví v 53. kapitole u Izaiáše.

DUŠE. Já jsem ale slyšela, že Židé tu kapitolu vztahují na hebrejský národ.

DUCH. To, co předchází, jasně ukazuje, že je řeč o Kristu. V předchozí kapitole se říká: *Připravil Hospodin své svaté rámě před očima všech národů a všechny končiny země uzří spásu našeho Boha* [Iz 52, 10] atd. – o tomto rameni hned začíná další kapitola. O utrpení se tam říká: *jeho podoba bude před lidmi zohavena* [Iz 52, 14] – výslovněji se pak o utrpení mluví v další kapitole. A mimo to, co ti zlí a rouhaví říkají oněm výrokům, které tak neradi slyší, totiž: *Byl obětován, protože sám chtěl. a Kdo uváží jeho rod? a Protože se nedopustil křivdy ani neměl v ústech podvod. a Prosil za viníky.* [Iz 53, 7–9, 12] Vidíš, že jsou slepí?

DUŠE. Určitě je to tak.

DUCH. O jeho utrpení máš ale ještě výslovnější svědectví v žalmu 21, kde se mimo jiné říká: *Probodli mi ruce i nohy* [Žl 21, 17] atd. Celý svět poznal, jak se to splnilo na Ježíši Nazaretském.

DUŠE. A o jeho hrobě?

DUCH. V 11. kapitole, kde je řeč o Mesiáši, praví Izaiáš: *Onoho dne se objeví kořen Jesse a bude stát jako znamení národům: pohané ho budou hledat a jeho hrob bude slavný.* [Iz 11, 10] Jak slavný je hrob Ježíšův, to dosvědčují vznešený Josef a Nikodém a všechny národy, které přišly z nejzazších končin světa, aby se klaněly hrobu Ježíše Nazaretského.

DUŠE. A co řekneš o událostech, které měly přijít po jeho smrti?

DUCH. Dokladů mám mnoho, ale raději je nebudeme všechny vypočítávat – délka by nás unavila. Stačí jich uvést jenom několik z mnoha.

DUŠE. Které?

DUCH. Za prvé, vyvýšení kříže podle už citovaného místa z Izaiáše: *Bude stát jako znamení národům.* Předobrazem tu byl had, jehož Mojžíš vyvýšil na poušti, [srov. Nm 21, 9] a litera *tau*, o níž je řeč v 9. kapitole u Ezechiela [srov. Ez 9, 4] – takže může být v kapitole 17 řečeno: *Já, Hospodin, ponižuji strom vysoký a povyšuji strom nízký.* [Ez 17, 24]

DUŠE. A další?

DUCH. Za druhé, svědectví o odvržení židovského národa na mnoha místech, zvláště v 3. kapitole u Ozeáše: *Mnoho dní na mne budeš čekat, nebudeš smilnit, nebudeš patřit jinému, ale i já na tebe budu čekat. Neboť dlouho budou synové Izraele bez krále, bez knížete, bez oběti, bez oltáře, bez efodu a bez soch bůžků.* [Oz 3, 3–4] Je patrné, že i toto se nyní splnilo, protože už uplynulo víc než čtrnáct set let, co leží takto v pohrdání.

DUŠE. Copak definitivně upadli?

DUCH. To ne, ale na jejich místo byly uvedeny pohanské národy. Proroctví o povolání pohanů je plno u Izaiáše, v Žalmech a hodně se o tom povolání předpovídá i u dalších proroků. U Malachiáše se proto v 1. kapitole proti Židům říká: *Nemám ve vás zalíbení – praví*

Hospodin zástupů – nepřijmu obět' z vašich rukou. Neboť od východu slunce až na západ je veliké moje jméno mezi pohany a na každém místě se obětuje a přináší mému jménu obět' čistá, vždyť veliké je moje jméno mezi pohany – praví Hospodin zástupů. [Mal 1, 10–11] A kdo nevidí, že se za našich časů toto proroctví splnilo?

DUŠE. To, co říkáš, je zcela zřejmé.

DUCH. Že bude dáno nové jméno, křesťanství, se předpovídá v 62. kapitole u Izaiáše, kde se praví: *Obdaří tě novým jménem, které určí Hospodinova ústa. [Iz 62, 2]* Protože všechna ta svědectví, o nichž jsme mluvili, souhlasně ukazují na Ježíše, je zřejmé, že tento Ježíš je pravý Mesiáš. Je tedy naše víra pravdivá, a Židé setrvávají v omylu.

DUŠE. Toto zdůvodňování mě tak upevňuje v křesťanské víře, že nevěřím, že je něco pravdivějšího. Divím se, že se Židé, uváží-li to, neobrátní.

DUCH. Nechtějí-li se obrátit k rozvažování o těchto důvodech, měli by se obrátit alespoň k úvaze o svém zajetí: ať prosím odpovědí, za jaký hřích jsou takovou dobu drženi jako zajatci, víc než čtrnáct set let – za nejhorší hřích modloslužby byli přitom v otroctví ne víc než sedmdesát let. Nemají proroky ani předáky ani svaté a všichni lidé je mají v nenávisti. Toto jejich zajetí tedy mluví proti nim, aby poznali svůj omyl. Kdyby byli lidem Božím, myslíš, že by je Bůh takovou dobu nechal úplně bez naděje?

DUŠE. To si nelze myslet v žádném případě. Prosím tě ale, abys ještě před západem slunce odpověděl na některé jejich argumenty proti nám a víře v Ježíše.

DUCH. Které?

DUŠE. Praví, že podle toho, co se říká v 60. kapitole u Izaiáše, má být v době Mesiášově spasen jenom Izrael: *Hle, tma zahalí zemi a temnota národy, nad tebou však zazáří Hospodin, jeho velebnost se zjeví nad tebou. [Iz 60, 2]* To se však zatím nesplnilo, takže Mesiáš prý ještě nepřišel.

DUCH. Toto proroctví se splnilo poté, co se Ježíš narodil, když se ale evangelium ještě nerozšířilo – pohanské národy tehdy byly ve tmě. Ale nevyplývá z toho, že by měl být spasen jenom Izrael, protože později bylo evangelium hlášáno všude. Po oněch slovech se proto dodává: *A národy budou kráčet v tvém světle [Iz 60, 3]* atd.: je to tedy spíš proti nim než pro ně.

DUŠE. Říkají také, že v mesiášské době má být spasen celý Izrael. A to se nestalo. V 2. kapitole se u Micheáše totiž říká: *Shromáždím stáde, Jakube, celého tě shromáždím, Izraelovy zbytky spojím vjedno. [Mich 2, 12]* A v 30. kapitole Deuteronomia: *I kdybys byl vyhnán až na konec nebe, i odtamtud tě shromáždí Hospodin, tvůj Bůh [Dt 30, 4]* atd.

DUCH. V úryvku z Micheáše rozuměj tím „celým Jakubem“ vyvolené. Stejně říkáme: „Udělal to celá obec“, i když to udělali jen její předáci. Jinak by na mnoha místech, kde se předpovídá útočení Židů proti Kristu a jejich odvržení, bylo Písmo nepravdivé. Proto se v žalmu 68 říká: *Svým bratrům stal jsem se cizincem, synům své matky neznámým; a dodává se: Kéž jsou vymazáni z knihy živých [Žl 68, 9, 29]* atd. A tomu místu z Deuteronomia je třeba rozumět tak, že se to stane, budou-li zachovávat Boží přikázání, jak je zřejmé z kontextu.

DUŠE. Říkají také, že za časů Mesiášových nedostanou pohanské národy stejnou důstojnost, jako mají dostat oni, nýbrž budou z nich otroci a otrokyně Židů, protože Izaiáš v 14. kapitole říká: *Připojí se k nim vystěhovalec a přidruží se k Jakubovu domu; a dodává: Izraelův dům je obdrží v Hospodinově zemi za otroky a otrokyně [Iz 14, 1–2]* atd.

- DUCH. Krátce odpovídám, že doslovný smysl tohoto úryvku, ani celé kapitoly, se nevztahuje, jak je čtenáři zřejmé, na Mesiáše, nýbrž na vysvobození z babylonského zajetí a rozbití chaldejského království.
- DUŠE. Uvádějí proti nám i to místo z 3. kapitoly u Jeremiáše, kde se praví: *Jeruzalém se tehdy bude nazývat Hospodinovým trůnem. Všechny národy se k němu shromáždí v Hospodinově jménu.* [Jer 3, 17] Nezdá se, že by se to splnilo.
- DUCH. Chceme-li ten úryvek vztahovat na Mesiáše, musíme na tomto místě podle Písem rozumět Jeruzalémem přítomnou církev, protože v 9. kapitole u Daniela se mluví o tom, že po Mesiášově příchodu bude hmotný Jeruzalém rozbit. Říká se tam: *Po dvašedesáti týdnech bude Mesiáš zabit. A nebude už jeho lid, jenž ho zapře; město i svatyni zničí lid s knížetem, který přijde; a dodává se: Zkáza po trvá až do úplného konce.* [Dan 9, 26–27]
- DUŠE. To by se podobně dalo říct, že Ezechielův chrám, který je přislíben na dobu Mesiášovu, máme také chápat duchovně. Protože i tohle namítají.
- DUCH. Ano, to je pravda, protože v tom úryvku je mnoho věcí, které si v mnohém odporují. Ačkoliv – dalo by se říct, že chrám už byl [v době příchodu Mesiáše] postaven, protože se stavbou se začalo za Ezdráše a skončilo se v době Herodově; v různých dobách mnoho lidí chrám zvelebovalo a zdobilo, takže Římané byli ohromeni jeho krásou, když ho Titus dobyl.
- DUŠE. Uvádějí proti nám i jedno místo z 30. kapitoly u Jeremiáše: překonání všech mocností, aby se všechna čest a sláva vzdávala jen Mesiášovi, jak je zřejmé v 7. kapitole u Daniela.
- DUCH. Ano, to se pravdivě říká o jeho druhém příchodu; tak se má rozumět tomu místu u Daniela. Jinak by si Písmo samo odporovalo, protože jinde říká, že Kristus přijde chudý a umře v potupě.
- DUŠE. Kromě toho říkají, že v době Mesiášově se nemá měnit Zákon, protože se v Zákoně opakovaně říká: *Bude to pro vás provždy platné nařízení* [Lv 16, 29] a další taková slova, která svědčí o tom, že Zákon bude trvat vždycky.
- DUCH. Jak to ale mohou říkat? Vždyť u Jeremiáše je v 31. kapitole psáno: *Hle, blíží se dni – praví Hospodin –, kdy sjednám s Izraelovým a Judovým domem novou smlouvu: ne jako byla smlouva, kterou jsem sjednal s jejich otci* [Jer 31, 31–32] atd. Musíme tedy říct, že „věčný“ tady znamená „na dlouhou dobu“, tak jako se říká „věčné hory“; nebo že se Zákon nemá měnit navěky, pokud Bůh nepřikáže jinak; anebo lze říct, že se Zákon nezměnil, byl ale jinak vyložen, pochopen a zachováván lépe než dřív, nakolik je smysl duchovní lepší než smysl podle litery.
- DUŠE. Říkají také, že podle tohoto místa v poslední kapitole u Malachiáše má příchod Mesiášův předejít Eliáš: *Hle, pošlu vám proroka Eliáše, dříve než přijde veliký a strašný Hospodinův den.* [Mal 3, 23; 4, 5 ve Vulg.]
- DUCH. Je zřejmé, že se to týká druhého příchodu.
- DUŠE. Říkají dále: Ježíš nemohl být Mesiáš, protože hlásal Trojici a připouštěl tak tři bohy – to ale naši předkové neznali. Je to proti tomu, co se říká v 13. kapitole Deuteronomia: *Kdyby uprostřed tebe povstal prorok nebo ten, kdo hádá ze snů, a hlásal znamení nebo zázrak, i kdyby se to, o čem mluvil, stalo, když ti řekl: „Pojďme a následujme jiné bohy“ – které neznáš – „a služme jim“, slova toho proroka nebudeš poslouchat.* [Dt 13, 1–3]

- DUCH. Jen v krátkosti – říkáme a vyznáváme, že Trojice je jeden Bůh, a nikoliv tři bohové. A není to jiný Bůh než ten, jehož hlásali jejich předkové. Tohle ale ukážeme později.
- DUŠE. Konečně, říkají, že v době Mesiášově bude podle tohoto místa v 2. kapitole u Izaiáše všude pokoj a nebude už válek: *Nezdvihne meč národ proti národu, válce se již nebudou učit*. [Iz 2, 4] A to se nesplnilo.
- DUCH. Musíme k tomu poznamenat, že když se Ježíš narodil, na celém světě pokoj opravdu byl a později už nebyly tak velké války jako dřív. Ono *válce se již nebudou učit* se proto musí vykládat tak, že už nedojde k tak velkým válkám, nebo že k nim nedojde po dlouhou dobu. Vždyť o Samuelovi se v 15. kapitole První knihy Královské říká: *Samuel už Saula nikdy až do dne své smrti neviděl*; [1 Sam; 1 Reg ve Vulg. 15, 35] a přesto se později v kapitole 19 říká, že Saul *prorokoval s ostatními před Samuelem*. [1 Sam; 1 Reg ve Vulg. 19, 24] Slova o tom, že už ho neviděl, musíme tedy vykládat stejným způsobem. Neboť má-li být po časech Mesiášových zbořen Jeruzalém, jak se říká v 9. kapitole u Daniela, [srov. Dan 9, 24] jak by už potom nebylo válek?
- DUŠE. Tyto odpovědi jsou pravdivé. Teď vidím, že jsou s pravdou ve shodě.
- DUCH. Na základě toho všeho vidíš, že křesťanská víra je pravdivá, když hlásá, že Bůh chce dát věčný život těm, kdo ho milují. Je zřejmé, že co jsme chtěli na začátku dokázat, je pravdivé.
- DUŠE. S tím, co říkáš, souhlasím, odpovíš-li i na další, filozofické argumenty proti naší víře.
- DUCH. Už se ale stmívá: je čas, abychom vešli do příbytku modlitby, děkovali za to, co jsme už dostali, a zasloužili si tak dar budoucí.
- DUŠE. Kéž nám to udělí blažené Božství skrze našeho Pána Ježíše Krista.
- DUCH. Amen.

SAVONAROLA, Girolamo. *Útěcha mého putování*. Překlad Ondřej Koupil. Praha: Krystal OP, 1998, str. 54–65. Thesaurus.